

WYMAGANIA EDUKACYJNE
BIOLOGIA - ZAKRES ROZSZERZONY
klasa 4 LO

I. Zasady oceniania i sposoby sprawdzania osiągnięć edukacyjnych

1. Ocenianie ma charakter systematyczny i wieloaspektowy.
2. Formy sprawdzania wiedzy i umiejętności: odpowiedzi ustne (obejmujące zakres trzech ostatnich zagadnień), prace pisemne, prace klasowe / sprawdziany (zapowiadane z tygodniowym wyprzedzeniem, obejmujące większą niż trzy zagadnienia partię materiału i trwające ponad pół godziny), testy sprawdzające (wiadomości i umiejętności), kartkówki (pisemna forma sprawdzająca znajomość trzech ostatnich zagadnień bez obowiązku wcześniejszego zapowiadania), samodzielnie opracowany materiał (np. referat, elementy wykładu, prezentacja multimedialna, projekt, itp.)
3. Ocena jest jawna i (na prośbę ucznia lub rodzica) szczegółowo uzasadniona.
4. Szczegółowe zasady obowiązujące przy zastosowaniu ustalonych form sprawdzania wiedzy i umiejętności oraz tryb uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej określa Statut Szkoły.

II. Ogólne założenia edukacyjne i cele programowe:

- Pogłębianie wiedzy z zakresu różnorodności biologicznej oraz zjawisk procesów biologicznych.
- Rozwijanie myślenia naukowego.
- Posługiwanie się informacjami pochodzącymi z analizy materiałów źródłowych.
- Rozumowanie i zastosowanie nabytej wiedzy do rozwiązywania problemów biologicznych.
- Pogłębianie znajomości uwarunkowań zdrowia człowieka.
- Rozwijanie postawy szacunku wobec przyrody i środowiska.

III. Wymagania edukacyjne

Dział	Poziom wymagań				
	ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra	ocena celująca
Genetyka Ekspresja informacji genetycznej.	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia genetyczne dot. materiału genet., kodu oraz ekspresji genów przedstawia budowę oraz funkcję DNA i RNA wymienia cechy kodu genet. wymienia etapy ekspresji genów oraz miejsca ich zachodzenia 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia komplementarność zasad, określa sekwencje nukleotydów oraz wymienia rodzaje wiązań w DNA przedstawia istotę replikacji DNA charakteryzuje budowę RNA porównuje genom komórki prokariotycznej i eukariotycznej charakteryzuje cechy kodu analizuje tabelę kodu genetycznego omawia znaczenie ekspresji genów wyjaśnia rolę t-RNA, rybosomów oraz modyfikacji potranskrypcyjnej 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje genom komórki prokariotycznej i eukariotycznej przedstawia znaczenie polimerazy DNA porównuje budowę i funkcję DNA i RNA wyjaśnia różnicę między kodem genetycznym a informacją genetyczną zapisuje sekwencje aminokwasów na podstawie sekwencji nukleotydów na mRNA opisuje proces transkrypcji i translacji z uwzględnieniem roli polimerazy RNA przedstawia znaczenie modyfikacji potranslacyjnej białek 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje strukturę genu organizmu prokariotycznego i eukariotycznego omawia przebieg replikacji DNA wykazuje związek między genem a cechą wyjaśnia zasady kodu genetycznego porównuje przebieg ekspresji genów w komórce prokariotycznej i eukariotycznej przedstawia istotę regulacji ekspresji eukariota 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia na przykładzie operonu laktozowego i tryptofanowego regulację ekspresji informacji genetycznej u prokariota
Genetyka klasyczna - dziedziczenie cech	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia dotyczące I i II prawa Mendla zna zapisy dotyczące krzyżówek genetycznych wyjaśnia na czym polega krzyżówka jedno-dwu- i wielogenowa definiuje pojęcia dotyczące dziedziczenia wielogenowego (allele wielokrotne, kodominacja, geny kumulatywne i dopełniające) wskazuje różnice między dziedziczeniem w przypadku dominacji pełnej i niepełnej definiuje pojęcia dotyczące chromosomowej teorii dziedziczności 	<ul style="list-style-type: none"> zapisuje i analizuje typowe krzyżówki jednogenne i dwugenne (przedstawia różnice między fenotypem, homo- a heterozygotą) określa prawdopodobieństwo występowania genotypów i fenotypów oraz stosunek fenotypowy w pokoleniach potomnych omawia zjawisko dominacji, kodominacji i dziedziczenia alleli wielokrotnych wykonuje krzyżówki dotyczące dziedziczenia grup krwi wykonuje przykładowe 	<ul style="list-style-type: none"> interpretuje wyniki krzyżówek jedno- i dwugennych interpretuje wyniki krzyżówek genetycznych dotyczących dominacji pełnej, niepełnej, kodominacji i alleli wielokrotnych wyjaśnia istotę dziedziczenia pozajądrowego 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia znaczenie badań Mendla w odkrywaniu praw dziedziczenia cech oblicza odległość między genami oraz określa kolejność ich ułożenia na chromosomie 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje na podstawie opisu wyników badań znaczenie jądra komórkowego i DNA w przekazywaniu informacji genetycznej analizuje rodowody i na ich podstawie ustala sposoby dziedziczenia cech

<p>Zmienność organizmów</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia główne założenia teorii Morgana • wymienia cechy sprzężone z płcią • definiuje pojęcia oraz podaje przykłady zmienności środowiskowej i i genetycznej • podaje źródła zmienności rekombinacyjnej i mutacyjnej • wymienia rodzaje mutacji genowych i chromosomowych oraz określa ich skutki 	<p>krzyżówki dotyczące dziedziczenia genów sprzężonych</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia determinację oraz sposób dziedziczenia płci u człowieka • porównuje zmienność środowiskową z genetyczną • rozróżnia ciągłą i nieciągłą zmienność, wyjaśnia genetyczne ich podłoże • rozpoznaje na schematach różne rodzaje mutacji genowych i chromosomowych 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady pozytywnych i negatywnych skutków mutacji • wyjaśnia na przykładach wpływ czynników środowiska na plastyczność fenotypów • rozróżnia rodzaje aberracji chromosomowych i podaje ich skutki 	<ul style="list-style-type: none"> • określa, na podstawie analizy rodowodu lub kariotypu, podłoże genetyczne chorób człowieka (mukowiscydoza, fenylketonuria, anemia sierpowata, alkaptonuria, albinizm, płasawica Huntingtona, hemofilia, daltonizm, dystrofia mięśniowa Duchenne’a, krzywica oporna na witaminę D₃, zespół Klinefeltera, zespół Turnera, zespół Downa, przewlekła białaczka, neuropatia nerwu wzrokowego) • wykazuje związek pomiędzy narażeniem organizmu na działanie czynników mutagennych a zwiększonym ryzykiem wystąpienia chorób 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia transformację nowotworową komórek jako następstwo mutacji w obrębie genów kodujących białka regulujące cykl komórkowy oraz odpowiedzialne za naprawę DNA
<p>Biotechnologia. Podstawy inżynierii genetycznej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje i rozróżnia biotechnologię tradycyjną i molekularną • przedstawia współczesne zastosowania metod biotechnologii tradycyjnej w przemyśle farmaceutycznym, spożywczym, rolnictwie, biodegradacji i oczyszczaniu ścieków • wymienia nazwy technik inżynierii genetycznej • definiuje pojęcia GMO, organizm transgeniczny • definiuje pojęcie klon, klonowanie, komórki macierzyste, 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia narzędzia wykorzystywane w biotechnologii molekularnej i określa ich zastosowania • przedstawia istotę technik stosowanych w inżynierii genetycznej • opisuje etapy klonowania organizmów i przedstawia znaczenie tego procesu 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia sposoby otrzymywania GMO (omawia techniki inżynierii) • przedstawia zastosowanie technik inżynierii genetycznej w medycynie sądowej, kryminalistyce, diagnostyce chorób • podaje przykłady produktów otrzymywanych przy udziale GMO • opisuje klonowanie metodą transferu jąder i rozdziału komórek zarodka • przedstawia sposoby otrzymywania i pozyskiwania komórek macierzystych oraz ich 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia szanse i zagrożenia wynikające z zastosowania produktów biotechnologii molekularnej • przedstawia zastosowanie biotechnologii w badaniach ewolucyjnych i systematycie 	<ul style="list-style-type: none"> • dyskutuje o problemach społecznych i etycznych związanych z rozwojem inżynierii genetycznej oraz formułuje własne opinie w tym zakresie

	<ul style="list-style-type: none"> •wyjaśnia istotę terapii genowej •wymienia przykłady organizmów będących naturalnymi klonami •wymienia cele sztucznego klonowania roślin i zwierząt 		zastosowania w medycynie		
Ewolucja	<ul style="list-style-type: none"> •definiuje pojęcia: ewolucja, narządy homologiczne i analogiczne, drzewo filogenetyczne •wymienia bezpośrednie i pośrednie dowody ewolucji •przedstawia rodzaje zmienności •wymienia rodzaje i znaczenie doboru naturalnego •definiuje i wymienia etapy biogenezy •porządkuje chronologicznie formy kopalne człowiekowatych 	<ul style="list-style-type: none"> •przedstawia podstawowe źródła wiedzy o mechanizmach i przebiegu ewolucji •wykazuje znaczenie zmienności genetycznej w procesie ewolucji •wyjaśnia mechanizm działania doboru naturalnego •przedstawia gatunek jako izolowaną pulę genową •porządkuje chronologicznie formy kopalne człowiekowatych, podając ich cechy charakterystyczne •omawia przykłady dowodów ewolucji •charakteryzuje formy kopalne człowiekowatych 	<ul style="list-style-type: none"> •określa warunki w jakich zachodzi dryf genetyczny •przedstawia przyczyny zmian częstości alleli w populacji •przedstawia założenia prawa Hardy'ego -Weinberga •wyjaśnia dlaczego mimo działania doboru naturalnego w populacji ludzkiej utrzymują się allele warunkujące choroby genetyczne •przedstawia mechanizm powstawania gatunku wskutek specjacji allopatrycznej i sympatrycznej •rozpoznaje na podstawie opisu , schematu, rysunku konwergencję i dywergencję •wyjaśnia różnice między konwergencją i dywergencją •porządkuje chronologicznie wydarzenia z historii życia na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> •określa pokrewieństwo ewolucyjne na podstawie drzewa filogenetycznego •wykazuje, że dzięki doborowi naturalnemu organizmy zyskują nowe cechy •stosuje równanie Hardy'ego – Weinberga do obliczania częstości występowania alleli •opisuje warunki, w jakich zachodzi radiacja adaptacyjna i ewolucja zbieżna •wykazuje, że zmiany warunków środowiskowych miały wpływ na przebieg ewolucji •określa pokrewieństwo człowieka z innymi zwierzętami, na podstawie drzewa rodowego •przedstawia podobieństwa między człowiekiem a innymi naczelnymi 	<ul style="list-style-type: none"> •przedstawia historię myśli ewolucyjnej •przedstawia hipotezy wyjaśniające najważniejsze etapy biogenezy •analizuje różnorodne źródła informacji dotyczące ewolucji człowieka i przedstawia tendencje zmian ewolucyjnych
Ekologia	<ul style="list-style-type: none"> •rozdziela czynniki biotyczne i abiotyczne •przedstawia elementy niszy ekologicznej, rozdziela niszę od siedliska •wymienia cechy populacji •klasyfikuje zależności między organizmami oraz podaje ich przykłady •przedstawia zależności pokarmowe w postaci łańcuchów pokarmowych •rozdziela sukcesję pierwotną od 	<ul style="list-style-type: none"> •wyjaśnia czym jest tolerancja ekologiczna •charakteryzuje cechy populacji •podaje przykłady zależności nieantagonistycznych •przedstawia adaptacje drapieżników, pasożytów i roślinożerców do zdobywania pokarmu •przedstawia obronne adaptacje ofiar, żywicieli zjadanych roślin •określa zależności pokarmowe na podstawie analizy fragmentów 	<ul style="list-style-type: none"> •wykazuje znaczenie organizmów o wąskim zakresie tolerancji w bioindykacji •przedstawia modele wzrostu liczebności populacji •wyjaśnia znaczenie zależności nieantagonistycznych w ekosystemie •porównuje drapieżnictwo, pasożytnictwo i roślinożerność •wyjaśnia obieg materii i przepływ energii w ekosystemie •przedstawia sukcesję jako proces 	<ul style="list-style-type: none"> •określa znaczenie migracji w przepływie genów •przewiduje zmiany liczebności populacji dysponując danymi o jej cechach •przedstawia skutki konkurencji między- i wewnątrzgatunkowej •wyjaśnia zmiany liczebności populacji w układzie zjadający-zjadany •opisuje obieg węgla i azotu, wykazując rolę różnych grup organizmów 	<ul style="list-style-type: none"> •planuje i przeprowadza doświadczenie w celu zbadania zakresu tolerancji w odniesieniu do wybranego czynnika środowiska •dokonuje obserwacji cech populacji wybranego gatunku •planuje i przeprowadza doświadczenie wykazujące oddziaływanie antagonistyczne między

	wtórnej	sieci pokarmowych	przemiany ekosystemu w czasie		osobnikami wybranych gatunków
Różnorodność biologiczna, jej zagrożenia i ochrona	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia typy różnorodności biologicznej •wymienia główne czynniki geograficzne kształtujące różnorodność gatunkową i ekosystemową Ziemi •wymienia formy ochrony przyrody 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady miejsc na Ziemi charakteryzujących się szczególnym bogactwem gatunkowym •podaje przykłady restytuowanych gatunków •przedstawia istotę zrównoważonego rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związek między rozmieszczeniem biomów a warunkami klimatycznymi na Ziemi • uzasadnia konieczność stosowania różnych form ochrony 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady gatunków reliktowych • wykazuje wpływ działalności człowieka na różnorodność biologiczną •wyjaśnia znaczenie restytucji i reintrodukcji gatunków dla zachowania różnorodności biologicznej •uzasadnia konieczność współpracy międzynarodowej dla ochrony różnorodności biologicznej (CITES, Konwencja o bioróżnorodności, Agenda 21) 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia konieczność zachowania tradycyjnych odmian roślin i ras zwierząt dla zachowania różnorodności genetycznej

IV. Uszczegółowienie sposobu oceniania i sprawdzania osiągnięć edukacyjnych.

1. Formy sprawdzania i oceniania:

Sprawdziany

- a) zapowiadany jest z tygodniowym wyprzedzeniem
- b) zakresem obejmuje przerabiany dział i trwa ponad pół godziny
- c) uczeń nieobecny pisze sprawdzian na najbliższej biologii (w wyjątkowych wypadkach ustala inny termin z nauczycielem)
- d) uczeń może poprawiać ocenę niedostateczną pisemnie, w terminie ustalonym przez nauczyciela, nie przekraczającym 2 tygodni od otrzymanego sprawdzianu
- e) uczeń zachowujący się niezgodnie z przyjętymi zasadami panującymi podczas sprawdzianu (np. korzysta ze ściągki lub konsultuje się z innym uczniem), otrzymuje ocenę niedostateczną bez możliwości poprawy
- f) liczba sprawdzianów zależna jest od liczby przerabianych w danym semestrze działów

Kartkówki

- a) nie są zapowiadane i obejmują zakres tematyczny 3 ostatnich lekcji
- b) ocenia się logikę wypowiedzi (wg specyfiki tematu)
- c) ocena podlega poprawie w terminie do 2 tygodni w formie uzgodnionej z nauczycielem

Odpowiedzi ustne

- a) są bieżącą formą sprawdzenia wiadomości i umiejętności
- b) oceniane pod kątem poprawności językowej (terminologii biologicznej), sposobu i logiki wypowiedzi, zawartości merytorycznej

Zadania wykonywane na lekcji - są oceniane oceną cząstkową

Prace długoterminowe (np. prezentacje komputerowe, referaty, prace projektowe itp.) - oceniana jest zgodność treści z tematem, korzystanie z różnorodnych źródeł informacji

2. Ocena jest jawna i (na prośbę ucznia lub rodzica) szczegółowo uzasadniona.
Wyniki prac pisemnych podaje nauczyciel w terminie nie przekraczającym 2 tygodni. Sprawdzone prace pisemne uczeń otrzymuje na lekcji do wglądu (zgłasza ewentualne zastrzeżenia).
3. Uczeń ma prawo poprawić pisemnie ocenę niedostateczną ze sprawdzianu w terminie ustalonym przez nauczyciela (nieprzekraczającym dwóch tygodni od momentu uzyskania oceny). Poprawa ocen jest jednorazowa. Pozostałe oceny uczeń może poprawiać ustnie lub pisemnie – po uzgodnieniu formy i terminu z nauczycielem.
4. Uczeń jest zobowiązany być przygotowanym do każdej lekcji, sprawdzianu i kartkówki. Wyjątek stanowią szczególne sytuacje losowe zgłaszane przed lekcją. Pojedyncza nieobecność na lekcji nie zwalnia ucznia z przygotowania się do zajęć, ma obowiązek uzupełnienia braków.
5. **Tryb i warunki uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej określa Statut Szkoły.**